

BALÁZS ATTILA

Az örök határ felé

(Kutyablúz)

Az az igazság a Pest irányába közlekedő Ivo Andrić nemzetközi gyorsal kapcsolatban, hogy néha annyira lelassul, hogy mintegy hátracsúszik, és akkor ismét áthaladhatunk azokon a pontokon, amelyeken már áthaladtunk. Természetesen ennek is megvan a maga előnye, főleg ha közben írni próbálunk. Így például hiába hagytuk el Kishegyest és jelentős részében kúszónövénnel befutott, régen még életjeleket adó, jelenleg szellemlakszerű állomását, most megint Hegyes felé tempózunk – erős kifejezéssel élve, persze. Néha nagy rángással, alapjában véve mégis kellemes ringással a monarchiabeli, mára hullámossá alakult vágányon. (Ondolált sínek.) Efelé a mintegy ötezer lakost számláló vajdasági település felé tartunk hát, hogy talán kissé jobban szemügyre vehessük. Esetleg méltóbb említést tegyünk róla, ha eddig nem sikerült eléggé méltót. Mali Idošról, amelynek főképp magyarokhoz szóló, de ilyen szempontból természetesen nem kizárólagos egyoldalúságú, Dombos Fest nevű fesztiválját sikerült aránylag visszhangossá tenni az anyaországban is, ám valamilyen csoda folytán az északi irányból érkező vonat ugyanott nem áll meg, csak a délről befutó. Hogy esetleg egy-két ember leszálljon, fel általában senki. Nos, hogy a megállásnak ez a felettébb furcsa rendje milyen megfontolásból formálódott ilyenre, arra maga a kalauz is csak határozatlan vállrándítással tud válaszolni. A megpendített téma szemmel láthatóan egyébként is eléggé periférikus helyet foglal el az ő máson tépelődő gondolatvilágában. Mintha ilyenkor nem is szerény személye lenne a kalauz, aki mégiscsak valamiféle magyarázattal szolgálhatna. Simán hárit, aztán megy tovább, amint megállapította, hogy

ezt a jegyet, bizony, már Újvidékről eljövet kilyukasztotta (finomabban: kezelte). Utána szinte csak elsuhanó hamleti árnyként lehet érzékelni őt. Van itt egy felüljáró – mondanám türelemmel és némi bujkáló daccal tovább –, amelyet *Fekete hídnak* neveznek, vagy írják így is, hogy Fekete-híd. Ha jobban belegondolunk, Andrićnak a híres, Drinán átívelő hídját is egész nyugodtan lehetne a történelem koromrétegétől jócskán feketének látni, a hegyesi viszont konkrétan ezt a nevet is viseli. Fekete. Tulajdonképpen egy vasúti felüljáróról van szó, tehát nem is igazi hídról, a lényeg azonban: sokan úgy tudják gyászos elkereszteléséről, hogy azt az első világháborúból visszatérő magyar honvéd katonák egyik kontingensének tragikus esete eredményezte. Mindazokénak, akik nem fértek be a vagonokba, azért aztán a vonat tetején helyezkedtek el, mint Indiában szokás, úgy viszont Kishegyesnél lesodorta őket az alacsony konstrukciójú építmény. Tízüknél is többet, akik ma a hegyesi temetőben fekszenek vállatára foghatatlanul. Persze, cáfolói is vannak a történetnek, akik szerint ez csupán mintegy írói babérokra pályázó áltörténelmi humbug, mert egy civil szerencsétlenség áldozatai lettek elhantolva ugyanott. – Nem célja ennek az írásnak e tárgyban sem megkísérelni igazságot tenni, mert nem is teheti, a holtak pedig itt is hallgatnak.

Mélyen.

Lakat van a szájukon, akárcsak a porcelán nippekhez hasonlóan törékeny kis Babának, akinek egykor arra valahol beljebb vagy kijjebb, mindenesetre a vasúttól távolabb valamiféle kastélyszerűséget épített az édesapja. Szegény sápatag lányka azonban nem élvezhette sokáig, mert valamiért korán kellett távoznia az élők sorából. Valószínűleg torokgyíkba halt bele, még mielőtt a felsőbb ablakok egyikéből leereszthette volna hosszú haját arra vetődő daliás megmentőjének. (Csírájában elfojtott hegyesi Rapunzel-mese, happy end nélkül.)

Erről a néhol dombos, ám többnyire inkább csak lankás vidékből kimagasló, a környező szántóföldek harmóniáját megtörő, elsőre nehezen megfeythető romról, amelynek szembeötlően mindössze némi toronyszerű része maradt meg, a pusztá találgatásnál jóval megbízhatóbb adatok érhetők utol manapság. Hol? Hát, például a délvidéki sajtó tudtunkkal hiánytalan mindent-felöleléssel nem létező archi-

vumában. Eszerint megálmodója és felépítője – a szabadkai *Hét Nap* egyik 2005-ös cikke szerint, amely Baba-laknak nevezi – Pecze Ferenc kishegyesi földbirtokos volt, ezért hívják a helybeliek Pecze-kastélynak ma is. 1923-ban készült el, de hosszabban, akár nemzedékeken át nem használták a tulajdonosai, mert nem is használhatták, köszönhetően a történelem gyakorta durva faultokkal tűzdelt játékká fajuló szeszélyeinek és szükségszerűségeinek egyaránt.

Pecze Ferenc felesége – mesélik, akiből még nem kopott ki a síkságban eltűnő földbirtokosság emléke, s még látják néha a szépasszony fátylát mintegy széles ecsetvonással átsuhanni a táj felett –, Pecze Teréz egy vérbeli társalgó dáma életét igyekezett élni. Tudni lehet róla, hogy több nyelvet beszélt, valódi selyemharisnyája volt, tiszta, susogó alsóneműje, sokat járt külföldön, idehaza pedig gyakran szervezett összejöveteleket, amelyekre igyekezett meghívni a környék embereinek elérhető és valaminek számító színe-javát. Különben azt mondják még róla némelyek, hogy közöz rátermettsége mellett imádott kártyázni. Néha hatalmas kártyaadóssága keletkezett, ám ettől nem esett pánikba. Ilyenkor, amikor már a fondorlatosan elrejtett, illatos kis zsebekből, a bugyिंगó csipkés szegélyeiből is elfogyott a bankó, szólt az urának, aki tüstént eladott egy-két láncc földet. Tulajdonképpen az asszony lehetett a valódi megálmodója a kastélynak, amely a francia villák mintájára épült, s a körülményekhez képest pazar belsővel rendelkezett, amelyet aztán feldúltak a partizánok, amint megjelentek az új idők horizontján. Kiűzvé az eredeti lakókat, hogy a kastély végül az épülő szocializmusban az arrafelé gyakorlatozó tartalékos katonaság tiszti stábjának (és járulékos örömlánykájának?) a lakhelye legyen. Utóbb pedig ebek harmincadjára kerüljön, mivel nem sikerült a felújítás ügyében megállapodásra jutni egy számunkra innen végképp káfkai bonyodalomban.

Viszont felettébb érdekes, hogy a Baba-laknál ugyan jobb, de szintén erősen lepusztult állapotban lévő állomás – amely úgy néz ki, mint egy olyan hely, ahol nemzetközi gyorsnak eszébe sem juthat megállni bármerről jövet is – sárgás téglapépületének emeletén színes virágok láthatók az ablakban. Ha jobban megnézzük, olybá tűnik, hogy farostlemezekre pingálták őket, majd azokat belülről rászögezték az üveg

nélküli keretekre. Pontosabban virágos ablakokat festettek, majd azokat illesztették a megfelelő helyre. Olyan ez így, mintha odafönn egy darabig óvoda működött volna, aztán elmentek a gyerekek, és velük tartott náluknál is láthatatlanabban: Baba. Meg az az ember, aki segítette őket az akcióban. Ottmaradt a ház a monarchiabeli egyetlen sínpár mentén, mint egy elnéptelenedett hippitánya.

Netalán a virágos ablaksorozat graffitizók műve, akik néha tuti nyaktörő mutatóványoktól sem riadnak vissza? Esetleg maga a titokzatos Banksy, a falfrkászok Michelangelója járt Hegyesen, minden feltűnést kerülve, zöld parókával a fején, plusz egy kis festékszóró-kollekcióval a kezében? Playboy-nyuszinak öltözve? Márpedig ha ez az ő alkotása, akkor abból az egész állomást pazarul fel lehetne újítani, meg parkosítani a környéket, ahová majd a fiatal hegyesi szerelmespárok járnak bizonyítandó, hogy az idő ugyan múlik, az élet azonban nem. (Hú, de szépen hangzik, le a kalappal!)

Svetislav Basara szerb író, a nacionalista trendek esküdt ellensége alapította meg a nemrég elszállt évek egyikének Dombos Festjén, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia a legtökéletesebb államalakulatok közé tartozott, amelyben ugyan voltak téves döntések, mert mindenütt vannak, közel sem volt benne viszont annyi szertelen hazudozás, csalás és lopás, soha nem látott mennyiségű, burjánzó korrupcióval tetézve, mint amennyi a széthullása nyomán keletkezett utódállamokban. Mi, magyarok vagyunk a Monarchia eltűnésének legnagyobb vesztesei. Jelen-tette ki ezt Basara Hegyesen, ahol az 1849-es magyar szabadságharc egyik győztes csatája zajlott, a halottakat a harctéren temették el, és a színhelyen ünnepélyes koszorúzás szokott folyni. Nos, a településen vannak olyan utcák, ahol a kert végében meredek löszfal emelkedik a magasba, és még a mai nap is meg tud esni némely bővebb csapadék után, hogy emberi csontok koppannak odalenn a garázs vagy a nyári konyha palatetején. És hogy azok a szabadságharcos hőseinknek az erózió folytán kapaszkodni tovább képtelen, magukat a zuhanás előtt néma sóhajjal eleresztő csontjai. (Elsőként a török változatra emlékeztem a harcot illetően, ám az vélhetően Ivo Andrić örök, mindent elsöprő hatásának tudható be.)

Araszolunk tovább. Rázkódunk, csapódik a vécéajtó, amely felett örökké foglaltat jelez a lámpa.

Kishegyes után Lovćenac következik. Hajdanán németül Sekitsch, amelyből csaknem párhuzamosan kialakult a Szikics elnevezés is. Régebben magyarul, ahogy újabban ismét belekalapálódik a tudatba: Szeghegy. A második világháborút követően ebből a faluból is a valaha többséget képező németeket – vélt vagy valós háborús vétkeik okán – munkatáborokba hajtották a kommunisták és azok, akiknek hirtelen sikerült átfesteniük magukat meg a lovukat. Illetve egyszerűen kiirtották a „büdös svábokat”, esetleg elűzték, hogy montenegrói telepesek érkezzenek a helyükbe, az ún. *dógyosok*, azoknak is a *cérna*, azaz crnagorai része. Az egyik hegyük nevét, a Lovćenét, annak lelki kicsinyített mását szellemi ereklyeként magukkal hordozó, ezen a tájon ingyen földhöz jutó montenegróiak jelentős hányada ma is itt él. Szerb ismerősöm szerint a magyar szabadságharc utolsó győztes csatája tulajdonképpen itt zajlott, a szikicsi állomáshoz közel. Így mondta neki az apja.

És akkor már ide megint nem messze Topolya, ahol a vasútállomás órája jó ideig azt találta mutatni, hogy bizony megállt az idő, következésképp nem kell sietni, Topolya megvár. Ahogy az újvidéki Mária Neve katolikus templom toronybéli órája viszonylag gyakran meg tudja tenni. (De így, hatvan fölött „ránk” nézve ez már nem is akkora baj. /he-he-he/)

Érdekes, hogy tulajdonképpen így jutottunk el a Magyar Faustig. Pontosabban a *Magyarfausztig*, „száguldó” riporterüknek az újvidéki Forumnál 2019-ben, tehát még a koronavírus előtt megjelent könyvéig. Annak a szövegi része most nem annyira érdekes, mivel ez alkalomból említésre méltóbb az, hogy Topolyán él és alkot Penováč Endre képzőművész, aki a kötetet ellátta cicákkal és pulikkal, ezúttal a híres vörös pipacsait és a vajdasági táj egyéb megragadó motívumait kihagyva. Bőkezűen megajándékozott Endre bennünket azokkal a teljesen élőnek tűnő, kutyáorrból indított rackás-rasztás pulikutyákkal, akiknek többnyire nem látszik a szemük, azonban valami ördögi játékosság bujkál a bodor szőrtincsek mögül itt-ott kivillanó tekintetükben. Esetleg valami egészen gyermeki ártatlanság, míg a fekete macskáétól, bezzeg, jobb óvakodnod! Egyértelműen a Sátán kukucskál ki a macskák fejéből.

Megj. A könyv háromszáz-valahányadik oldalán valami madármaskarába bújt emberi figura látható. Őt nem Endre rajzolta. Az egy pestisdoktor szabványöltözékben valami régi dokumentumból.

Mire elértük volna ezen mód, pusztá narrálással Žedniket, magyarul Nagyfényt, az történt, hogy a naponta háromszor oda-vissza közlekedő járatból, az Avalából, a Beograd Expressből és az Ivo Andrićból gyakorlatilag csupán az utóbbi maradt, ám legalább az irodalom győzött! Ritka siker, mindenesetre az Andrić kettős szerepet tölt be: viszi azokat, akiknek valami dolguk van feljebb vagy lejjebb a térképen, s netalán ezredszer teszik meg ezt az utat – ők messziről is jól láthatóan szenvedő arccal zötykölődnek, esetleg immár teljesen fásult ábrázattal –, ugyanakkor szállítja azokat is, akik egyből kiszűrhető módon a turista kategóriába tartoznak. Utóbbiak még a Szabadka előtti óriási szeméthegyre is képesek rácsodálkozni. Japánok esetében nem lehetséges, hogy ne fényképezzék le a *trash art* eme monumentális alkotását, amely holmi félbehagyott piramisra emlékeztet, melynek oldalából ágyrugók és mindenféle drótok állnak ki, a tetejét pedig a legkülönfélébb hulladékból készült reprezentatív válogatás díszíti.

Ahhoz, hogy senki se mulassza el a fenséges látványt, sőt, kisfilm is készülhessen róla, a vasút is a segítségünkre siet. Valamiért itt a vonat még jobban lelassul, pedig nem is hullámzik annyira a pálya, és mintegy ünnepélyes csendben úszunk tova a lélegzetelállító látvány mellett. Nem tudni, a japán utasok közül melyiknek jut eszébe halhatatlan rendezőjük, Akira Kurosava, ám ha valamelyiknek igen, csak bólintani lehet rá helyeslőn. Aztán mielőtt a kiszuperált vagonok és egyebek hosszú sora között bebotorkálnánk a szabadkai állomásra, áthaladunk egy felüljárón, amelyről letekintve azt az utat látjuk, amely kivisz a város egykori turisztikai paradicsomába: Palicsra.

Ah, a *Palicsi-tó!* Ugye. Ha égszínkék nem is, de tiszta volt akkor, amikor még villamossal lehetett kiutazni oda, meg utána is még egyszer, amikor kikutorták. Azóta már megint csak az lett, nehogy véletlenül belemerülj a vizébe, mert világítani fogsz éjszaka, ha egyáltalán sikerül kimásznod belőle. Pedig ott valaha Kosztolányi is milyen jókat úszott, a Dezső, és a

tó strandja messze földön híres volt. Úgyhogy özönlöttek oda az emberek. Egyébként laikus ésszel akár, de meg lehetett jósolni, hogy ha a tóba továbbra is lényeges változás nélkül ömlik majd a szajré, akkor újra siralmas lesz a helyzet.

Egyelőre és mindenesetre távol az a régi paradicsomi állapot, a boldog múlt, amelybe oly sok minden belefér. Mindenesetre a meglóduló képzeletnek köszönhetően is több annál, mint amennyi a vékonykább jelenbe gyömöszölhető, amely jelenben azért – nem mellékesen – ma is ott él Palicson irodalmunk egyik óriása, Tolnai Ottó. Viszont az az igazság, hogy róla is érdemben szólni külön, ugyancsak vaskos kötet lenne, és ami e sorok íróját illeti, számára Tolnai inkább az újvidéki Telepet jelenti. Kecskéstől-mindenestől, a híres, burjánzó gazzal takart zombori vággánnyal együtt, amelyet egyébként rég felszámoltak. Vagy a Telep jelenti Tolnait. Egyre megy, az eltűnt idilli kecskenótás és kecsketőgyes, szellős és kecskeszellentős tájban, amelyben az íróhatalmasság a mekerésző seregletét legelteti – fejében avangárd pásztordalokat költögetve –, hogy aztán hazatérjen megetetni a teheneket-borjakat, Újvidéken lehetett gyönyörködni. Ahonnan mostanság a vonatunk indul, amíg egyáltalán indul, meg egyáltalán valahonnan elindul, mert Újvidék és Belgrád között – aztán állítólag tovább is majd – folyik a hathatós, még inkább hatalmas kínai támogatással történő pályafelújítás.

Egészen Pestig.

– Persze, meglátjuk – lihegi szkeptikus ördögi pofával a fülemben egy mocsok ógörög.

FÖLDHÖZ KÖTÖTT SZÁRNYALÁS I.

(2020, OLAJ, ZOMÁNC, VÁSZON, 60x50 CM)

